

РЕЦЕНЗИЯ

на
дисертация за присъждане на образователна и научна степен
“Доктор”
по научна специалност
“Стара история - Египтология”

Тема на дисертацията:
“Развитие на скулптурата по времето на Тиванските царе
(XII, XVIII династии) ”

Автор:
доц. Моника Попова

Рецензент:
проф. д. изк. Петер Кънчев Цанев
ръководител на катедра “Психология на изкуството, художествено
образование и общообразователни дисциплини”
факултет “Изящни изкуства”
Национална художествена академия, София

Предложеният дисертационен труд е с обем от 264 страници. Съдържанието е разпределено в две основни глави: уводна и заключителна част. Библиографията съдържа голям брой цитирани заглавия, които принадлежат придимно на чуждестранни автори.

Целите и задачите на изследването, заявени от автора, са следните:

1. Да се разкрие същността на древноегипетския тримерен образ (като акцентът е поставен върху царската скулптура).

2. Да се анализира взаимовръзката между официално и неофициално „изкуство“.
3. Да се анализира взаимовръзката между мащабната царска образност и „малките форми“ на провинцията.
4. Да се направи паралел между мъжката портретност, женската и детска образност.

Първата цел без съмнение се явява въвеждаща към същностните цели на разглеждания дисертационен труд. Доцент Моника Попова много ясно позиционира своя изследователски интерес, едновременно на художник и египтолог, към задълбоченото разбиране на древноегипетския тримерен портретен образ и неговия генезис, който остава, както с основание отбелязва авторката, „като еталон в изграждането дори на съвременната академична скулптура“. Характера на тази първа и основополагаща цел на изследването съвсем логично има историографска насоченост, което отправя към критично използване на определена научна методология.

Втората и третата цел показват, че изследването е натоварено с конкретни изследователски очаквания, насочени към специфични аспекти на древноегипетската триизмерна образност, което предполага системен анализ на обширен фактологически материал и неговото задълбочено проучване и структуриране. Намерението на автора е постигнатите резултати от изследването да бъдат доразвити и конкретизирани целенасочено в интердисциплинарен план.

Четвъртата последна цел на изследването показва, че дисертацията търси изчерпателност като интерпретира цялостното многообразие от

скулптурни артефакти, достигнали до наши дни от времето на Тиванските царе през периода на XII, XVIII династии.

Методологията на изследването е заявена и коментирана като намерение, но не е специално дискутирана, а се разкрива комплексно под формата на избрани методи и подходи в самия ход на изложението.

Уводната част, която е с название «Древноегипетската скулптура и нейната същност», демонстрира задълбочения подход на автора и способността му да излага своите идеи едновременно с ерудирана яснота, полемична страст и вдъхновяваща аргументираност.

Дискутирането на историческото развитие на понятията, свързани с образа в древноегипетското изкуство и изясняването на мястото на скулптурата в древноегипетската религиозност, показва категоричния стремеж на автора към дефинитивна перфектност и недвусмисленост на изложението.

Специално внимание е отделено на «Ритуала по отварянето на устата и очите» като жертвен ритуален комплекс, който има важно значение за разбиране на древноегипетските предстви за зрението и същността на визуалното. Както отбелязва доцент Моника Попова на стр. 63 във връзка с този древен ритуал «Светът на формата (двумерна или тримерна), в храмовия и гробничния култ, задължително преминава през тази уникалност на промяна в невидимата същност на образа, от която зависи вечното съществуване на Душата». През последните години научния интерес към тази ритуална практика надхвърли специализираните граници на Историята на изкуството на Древния свят и на Египтологията. Интерпретирането на «Ритуала по отварянето на устата и очите» предизвика общотеоретични разширения и полемики в области като Психология на изкуството,

Когнитивна археология, Визуална култура и визуални изследвания. Достатъчно е да бъде споменато мястото, което интерпретирането на този ритуал има в оригиналната теория на Ханс Белтинг, заложена в неговата Антропология на образа.

Също така непременно трябва да бъде отбелязано, че в уводната част на дисертацията доцент Моника Попова предлага много успешно изложение, свързано с изясняването на логиката и параметрите на канона в древноегипетската скулптура.

Първата глава на дисертацията, която е със заглавие «Тиванската скулптура по време на епохата на средното царство» е разделена на две основни части. В първата част се разглежда скулптурата през първата половина на Средното царство, а във втората – развитието на скулптурата през втората половина на Средното царство.

По впечатляващ начин са проследени и обяснени в детайли въпросите, свързани с измененията на образа и особеностите в стилистиката на различните художествени центрове – Сиутската школа, Школата в Ел-Лиш, Школата в Кис, Статуите от Абидос.

Доцент Моника Попова предлага задълбочено аналитично описание на развитието и измененията в царските статуи през втората половина на Средното царство.

Тази част на изложението съдържа изключително важни указания и оригинални интерпретации на конкретни творби, мотиви и сюжетни структури.

Втората глава на дисертацията е посветена на скулптурата през Новото царство – от ранната скулптура на XVIII династия, до времето на Аменхотеп IV.

Тук особена ценност представляват заявените лични пристрастия и творчески възгледи на автора като изявен български художник със свои оригинални творчески открития и приноси именно в областта на пластичните изкуства.

На страница 221 четем: *«Сред най-добрите образци на портретното женско изкуство от времето на Аменхотеп II е саркофага на царицата Меритамон - съпруга на Аменхотеп II, дъщеря на Тутмос III и Меритре-Хатшепсут. Портретът е прекрасна обработка на кедрово дърво с много фина резба. Покритието е златно, а инкрустации от скъпоценни камъни са поставени в улеите, които очертават очите и веждите. Натурата в портрета е забележителна и това за пореден път доказва важността на приликата с първообраза, с цел Душата да припознае тялото си. Саркофагът се явява опаковка на тялото и той, както и статуята максимално трябва да се доближава до самия оригинал. Подчертаването на мимическите мускули в портрета е белег на задълбочено познание на формата и огромен професионализъм. Инкрустациите на очите и веждите не създават усещане за стилизация, а по-скоро за това, че всичко в лицето на царицата е живо... Спокойно може да се каже, че това е най-реалистичния женски портрет от всички периоди на Древен Египет».*

Това разбиране на доцент Моника Попова за същността и дистанцията, с която днес може да гледаме, откриваме и преживяваме отново паметниците на световното художествено наследство, според мен съдържа и много важна образователна посока, която задължително трябва да присъства в ценностния миروглед на всеки съвременен научно-изследователски труд.

Заключителната част на дисертацията има синтетичен характер. В тази част на изследването са обобщени и интерпретирани възгледи, понятия и категории, свързани с различни професионални умения, културни нагласи и

човешки качества, които пресичат траекторията на философското, естетическото и историческото разбиране за древноегипетската скулптура като изкуство.

Изводите, направени в тази част на изследването следват и доразвиват възгледите за характера и начина на възприемане на древноегипетската скулптура и особеностите на нейните елементи през различните исторически епохи. Именно тук се проявяват някои от най-ценните качества на доц. Моника Попова като художник и педагог с богат опит и познания. Изследването очертава интересна и оригинална програма за конвергенция на съвременното изкуство и теория със съвременната Египтология в образователен, културен, естетически и художествен план.

Едно от най-големите качества на дисертационния труд е високата професионална ерудираност и способност на доцент Моника Попова за точна интелектуална рефлексия върху интерпретираната тематика. В този дух бих искал да спомена и още едно впечатляващо качество на разглеждания труд, а именно вдъновяващата страст и проникновение, с което са описани и коментирани, включените в дисертацията проблеми.

Дисертацията “Развитие на скулптурата по времето на Тиванските царе (XII, XVIII династии)” е оригинално научно изследване, което е базирано върху задълбочени теоретични познания в областта на историята и археологията на Древен Египет.

Дисертацията е фокусирана върху обширна проблематика и заслужава адмирации, защото приема предизвикателството да предложи подходящ хоризонт за нейното теоретично осмисляне.

В заключение смятам, че научната стойност на предложения за рецензиране дисертационен труд е безспорна и отговаря на изискванията за придобиване на образователна и научна степен “Доктор”.

София

29. 05. 2014 г.

/проф. д. изк. Петер Цанев/

-